

בשולי הקושיה וההעמדה

במאמר קצר שנתפרסם בכתב העת **תרביץ** לפני זמן לא רב,¹ ביקשתי לפרש את הביטוי התלמודי הנדיר "אקשי ליה ואוקמיה", שנמצא באחד מן הנוסחים של סיפור בריחתו של רב כהנא מבבל לארץ ישראל והקורות אותו בבית המדרש של רבי יוחנן (בבא קמא קיז ע"א). בנוסח הרווח, המצוי בדפוסים וברוב כתבי היד, לשון הסיפור הוא כדלקמן:²

אזיל [רב כהנא] אשכחיה לריש לקיש דיתיב וקא מסיים מתיבתא דיומא לרבנן. אמר להו: ריש לקיש היכא? אמרו ליה: אמאי? אמר להו: האי קושיא והאי קושיא והאי פירוקא והאי פירוקא. אמרו ליה לריש לקיש, אזל ריש לקיש א"ל לרבי יוחנן: ארי עלה מבבל, לעיין מר במתיבתא דלמחר. למחר אותבוה בדרא קמא קמיה דר' יוחנן. אמר [רבי יוחנן] שמעתא ולא אקשי [רב כהנא]. שמעתתא ולא אקשי. אנתתיה אחורי שבע דרי, עד דאותביה בדרא בתרא. א"ל רבי יוחנן לר"ש בן לקיש: ארי שאמרת נעשה שועל. אמר [רב כהנא]: יהא רעוא, דהני שבע דרי להו חילוף שבע שנין דאמר לי רב. קם [רב כהנא] אכרעיה, א"ל [לרבי יוחנן]: נהדר מר ברישא. אמר [רבי יוחנן] שמעתתא ואקשי [רב כהנא]. אוקמיה³ בדרא קמא. אמר [רבי יוחנן] שמעתתא ואקשי [רב כהנא]. רבי יוחנן הוה יתיב אשבע בסתרקי שלפי ליה חדא בסתרקא מתותיה. אמר [רבי יוחנן] שמעתתא ואקשיה [רב כהנא] ליה, עד דשלפי ליה [לרבי יוחנן] כולחו בסתרקי מתותיה, עד דיתיב על ארעא.

על פי הנוסח הזה, נתגלה רב כהנא בפגישה הראשונה עם התלמידים כ"ארי שעלה מבבל", ועל כן הוחלט להוסיפו למחרת בשורה הראשונה, המכובדת, בבית המדרש. אולם הוא נמנע מלהקשות על דברי רבי יוחנן בשל מה שציווה אותו (בחלקו הקודם של הסיפור) רב - רבו בבבל - שלא יקשה קושיות בבית המדרש בארץ ישראל במשך שבע שנים, ובשל כך הוא הועבר אחורה שבע שורות עד שהושב בשורה האחרונה. רב כהנא לא יכל לשאת

¹ ראה: ע' שרמר, "אקשי ליה ואוקמיה": עיון אחד בסוגיית הבבלי, בבא קמא קיז ע"א, **תרביץ** סו, תשנ"ז, עמ' 403-415.

² לשם הנוחות (ולשמה בלבד) אני נותן כאן את הנוסח הרווח בדפוסים. לרישום הגרסות באותו הסיפור ראה: י' גפני, 'הישיבה הבבלית לאור סוגיית ב"ק קיז ע"א', **תרביץ** מט, תש"ס, עמ' 293-294.

³ "אוקמיה בדרא קמא" - כך בדפוס; שאר כתבי היד המייצגים את מסורת הנוסח הרווחת גורסים "אותביה בדרא קמא". על חילוף זה ראה: ע' שרמר (לעיל, הערה 1), עמ' 406-407, 412-413.

בעלבון זה ולכן החליט להקשות. ואכן אחרי שרבי יוחנן אמר "שמעתא" ורב כהנא "אקשי" - "אותביה בדרא קמא",⁴ כלומר: החזירו את רב כהנא והושיבוהו בשורה הראשונה, המכובדת.

אולם בנוסח שבכ"י המבורג ושבקטע הגניזה הלשון המתאר את תגובתו של רב כהנא לדבר השמועה של רבי יוחנן שונה במקצת; שם לא נאמר "אקשי" בלבד, אלא "אקשי ליה ואוקמיה". ביטוי זה מוכר בתלמוד, בנוסח שבדפוסים, במקום אחד בלבד: סיפור 'צרת הבת', ביבמות טז ע"א. באירוע שמתואר שם הזהיר רבי דוסא בן הרכינס את החכמים מפני מפגש עם אחיו, 'יונתן בכור שטן', ואמר להם:

אח קטן יש לי, בכור שטן הוא,⁵ ויונתן שמו, והוא מתלמידי שמאי, והזהרו שלא יקפח אתכם בהלכות, לפי שיש עמו שלוש מאות תשובות⁶ בצרת הבת שהיא מותרת וכו'.

כלומר: ר' דוסא בן הרכינס הזהיר את החכמים מיונתן אחיו, שהוא תלמיד חכם גדול מאוד ושיכולתו להביך את חכמי ישראל בקושיותיו. על פי המסופר בהמשך כך אכן אירע: "פגע בו ברבי עקיבא, אקשי ליה ואוקמיה".

הקושי בהבנת הביטוי המיוחד הזה נובע, בראש ובראשונה, מן העובדה שבשל נדירותו לא ברור המשמע של השורש קו"ם בבניין אפעל בהקשר הנדון. נוסף על כך, לא ברור כלפי מי רומז השימוש בכינוי החבור: כלום מי שהקשה הוא גם ש'העמיד' או שמא אדם אחד הקשה וחברו בתגובה 'העמידו' (את המקשה). הצעתי הייתה לקרוא את הדברים באופן הראשון ולהבין את הביטוי כמכוון לציין הצגת קושיה והשאלת הנשאל בלא אפשרות מענה, דהיינו השתקתו.⁷ הואיל ובשני המקומות שהביטוי מופיע בהם הוא מצוי כחלק מסיפור ומתאר מעשה שעשה חכם אחד לרעהו, יש לראות בו תיאור מצב שיש בו מתח בין אישי חריף בין המקשה לבין מי שלא היה ביכולתו להשיב על הקושיה.

בניגוד להצעה זו מפרש רבי יצחק אלנקאווה בעל **מנורת המאור** את הביטוי הנדון בהתאם לאפשרות השנייה הנזכרת. את הפועל 'אוקמיה' בצירוף "אקשי ליה ואוקמיה" שבסיפור 'צרת הבת', הוא מתרגם: "והיה רבי עקיבא **מתרץ** לו".⁸ תרגום זה מתבסס על ההבנה שלפיה נושאו הדקדוקי של הפועל 'אוקמיה' איננו זה של הפועל 'אקשי', אלא חברו. על פי קריאה זו מוסב הכינוי החבור במילה 'אוקמיה' כלפי מי שהקשה, כלומר: ה'מעמיד' הוא אותו צד שכלפיו הופנתה הקושיה. על פי קריאה כזו, טבעי יהיה לתרגם את

⁴ כגרסת כתבי היד; ראה לעיל, הערה 3.

⁵ לפירושו של כינוי זה ראה: ש' ליברמן, **יוונית ויוונית בארץ ישראל**, ירושלים תשמ"ד, עמ' 157-158.

⁶ כלומר: קושיות. ראה: ע' שרמר (לעיל, הערה 1), עמ' 407, הערה 21.

⁷ בעניין העמד = השתק, עיי', למשל: ברכות כז ע"ב: "אמרו לחוצפית המתורגמן 'עמוד' ועמד". כמו כן ראה: מ' קיסטר, **אבות דרבי נתן: עיוני נוסח, עריכה ופרשנות**, עבודה לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשנ"ד, עמ' 223, הערה 18.

⁸ ראה: ע' שרמר (לעיל, הערה 1), עמ' 407, הערה 24.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

הפועל במובן של יישוב קושיה ותירוצה. אם נקבל את הפירוש הזה לביטוי בסיפור 'צרת הבת' ובסיפור שבבבא קמא ק"ז ע"א, נמצאנו עוקרים את יסוד המתח החריף שבין שני החכמים, שמתעורר מאי-היכולת של האחד ליישב קושיה שהציג בפניו חברו.

קריאה זו - לבד מתחושת האי-נוחות שהיא מעוררת - כרוך בה קושי בשל השינוי בנושא הדקדוקי של שני הפעלים הצמודים זה לזה במשפט, ולכן לדעתי ראוי לדחותה. אולם, יש לציין שהיא אפשרית מן הבחינה הלשונית, שכן המשמע של יישוב קושיה ותירוצה מצוי בשורש קו"ם בכמה וכמה מקומות בתלמוד הירושלמי, שבהם הוא מופיע בסמיכות לשורש קש"י. כך, למשל, בירושלמי תרומות פ"ה, מג ע"ג: "רבי סימון קשייתה ורבי בא בר ממל קיימה". כיוצא בו בירושלמי תרומות פ"ח, מה ע"ב: "הוא קשיתה והוא קיימה". בזה הלשון אף בירושלמי ערלה פ"ג, סג ע"א (ובמקבילה בירושלמי עבודה זרה פ"ג, מג ע"ג, בהבדלים קטנים): "חגי קשיתה רבי חגי קיימה". מן ההקשר נראה, כי יש להבין את השורש קו"ם בבניין פֶּעַל במקומות אלה במשמעות של 'לתרץ'.⁹ לאור המצוי בירושלמי יש אפוא סימוכים לפירוש של רבי יצחק אלנקאווה מן **ההיבט הלשוני**. אכן אחת המשמעויות של השורש קו"ם (לפחות בבניין פֶּעַל בארמית גלילית) היא: ליישב קושי, לתרץ.¹⁰

אולם, האם פירוש זה לסיפורים בבבלי סביר גם מן ההיבט הספרותי? לשון אחר: האם אפשר להעמיס את המשמעות של 'לתרץ' על הביטוי הבבלי "אקשי ליה ואוקמיה" באופן שיתאים לרוחם של הסיפורים שבהם הוא מופיע? דומני שהמשכו של הסיפור בבבא קמא אינו תומך באפשרות זו. אחרי שמתואר כיצד רב כהנא מת ("נח נפשיה") מסופר שם:

⁹ על עניין זה העמידני, אחרי שמאמרי ראה אור, פרופ' יעקב זוסמן ותודתי נתונה לו על כך. על משמעות זו של השורש קו"ם בבניין פֶּעַל בארמית הגלילית - ראה: י"נ אפשטיין, **מבוא לנוסח המשנה**, ירושלים תשכ"ד², עמ' 236, הערה 1; M. Sokoloff, *A Dictionary of Jewish Palestinian Aramaic of the Byzantine Period*, Ramat Gan 1992², p. 481. לכמה דוגמות - עיין, למשל (מבלי להתיימר למצות את הרשימה): ירושלמי ביכורים פ"א, סד ע"א ("קיימה בנימן!"; בר עשתור" וכו'); עירובין פ"א, יט ע"ב ("קיימה רב אבדימי נחותה" וכו'); סוכה פ"ג, נג ע"ג ("קיימה ר' סימון" וכו'); תענית פ"א, סד ע"ג ("קיימה אבא בר ירמיה" וכו'); חגיגה פ"ג, עח ע"ד ("קיימה ר' סימון" וכו'); יבמות פ"ד, ה ע"ג ("קיימה ר' זעירא" וכו'). אשר למדרשי האגדה - ראה: ח' אלבק, **מבוא ומפתחות למדרש בראשית רבה**, חלק א: מבוא, ירושלים תשכ"ה², עמ' 40-41. את הביטוי "מה מקיים רבי פלוני" (אלבק, שם) אפשר לתרגם: כיצד מפרש רבי פלוני, דהיינו, כיצד יעמיד את המקור שדנים עליו באופן שלא יסתור את שיטתו. אבל באותן היקרויות של הפועל הבאות בצמוד לפועל יקשי נראה כי יש לתרגם באופן ספציפי יותר, כלומר - לתרץ. המרחק בין 'לפרש' לבין 'לתרץ' איננו גדול, אבל קיים הבדל של ניואנס ביניהם; 'לתרץ' יבוא דווקא אחרי קושיה. אם כי לטעמי הניסוח 'ואוקמיה' עם כינוי המושא החבור איננו מתיישב כל כך עם הצעה זו; מאי יתירץ אותו!?

מסורת הנוסח הרווחת¹¹

כ"י המבורג¹²

למחר אמר להו רבי יוחנן לרבנן: חזיתו לבבלאה היכי עביד? אמרו ליה דרכיה הכי. על לגבי מערתא חזא דהוה הדרא ליה עכנא. א"ל עכנא עכנא פתח פומיך ויכנס הרב

לא ידעי רב כהנא היכא הוה. כי קא בחשי עליה אשכחוה דנח נפשיה והדירא ליה עכנא. אזל ר' יוחנן אמי ליה לעכנא: עכנא עכנא, פתח¹³ [לרב] שיכנס אצל תלמיד, לא

¹¹ בבלי, בבא קמא ק"ז ע"א-ע"ב. בשל ההבדלים הגדולים בין שתי מסורות הנוסח של הטקסט אציג גם כאן את נוסח מסורת הנוסח הרווחת (להלן: מנ"ר) ואת זו של כ"י המבורג וקטע הגניזה (להלן: מנה"ג) בשני טורים נפרדים. הצעת את נוסח כ"י המבורג ולא את קטע הגניזה, הואיל וקטע הגניזה קטוע בצדו וקיימים רק הבדלים קלושים ביניהם.

להלן תרגום הטקסט על פי מנ"ר: "למחרת אמר להם רבי יוחנן לחכמים: ראיתם את הבבלי כיצד עשה? אמרו לו: כך היא דרכו. נכנס אל המערה [שבה נקבר רב כהנא] ראה שהיה נחש מקיף (?) אותה. אמר לו: נחש נחש, פתח פתח ויכנס הרב אצל התלמיד! ולא פתח [הנחש]. [אמר לו] ייכנס חבר אצל חבר! ולא פתח. [אמר לו] ייכנס תלמיד אצל הרב - פתח לו. ביקש רחמים והעמידו [= והחיה אותו] אמר לו [רבי יוחנן לרב כהנא]: אילו ידעתי שדרכו של אדוני בכך לא הייתה נחלשת דעתי [ולא היית מת כתוצאה מכך]. עתה, יבוא אדוני עמנו. אמר לו [רב כהנא לרבי יוחנן] אם יכול אתה לבקש רחמים שיותר לא אמות - אלך; ואם לא - לא אלך. הואיל וחולפת השעה חולפת השיירה. העמידו ושאלו [רבי יוחנן את רב כהנא] כל ספק שהיה לו [לרבי יוחנן], ופשט אותם [רב כהנא] לפניו."

מן הראוי לציין, שהשורש קו"ם בבנין הפעיל במשמע של להחיות נמצא כבר בלשון הכתוב בהושע ו', ב: "קִיֵּינוּ מִי קִיֵּים בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יִקְמוּ וְנָחִיָּה לִפְנֵינוּ". מכאן גם המשמע של לרפא, שאותו הזכרתי במאמרי: "אם מתי [...] אם לא אעמוד": לשונות תנאי עתידי ופשרה של סוגיה אחת בבבלי גיטין, תרביץ סה, תשנ"ו, עמ' 447, הערה 25. על משמעות העובדה שאותו הפועל מופיע בשני חלקיו של הסיפור (לפחות מנ"ר), אך במובן שונה (ואולי אף הפוך) - ראה להלן.

¹² ההבדלים בלשון שבין שתי המסורות רבים, והם מחייבים שאציע כאן גם תרגום של מנה"ג: "לא ידעו [החכמים] היכן היה רב כהנא. כאשר חיפשו אחריו מצאוהו שנחה נפשו ונחש מקיף אותו. הלך רבי יוחנן אמר לו לנחש: נחש נחש, פתח [פיד וייכנס הרב] אצל התלמיד, לא השגיח בו. אמר לו [רבי יוחנן לנחש]: פתח דלת לחבר שייכנס אצל חבר. לא השגיח בו. [אמר לו] תלמיד שייכנס אצל הרב, פתח לו. ביקש [רבי יוחנן] רחמים עליו [על רב כהנא] והחיה אותו, והזדקף [רב כהנא] וישב. שאל אותו רבי יוחנן [את רב כהנא] את כל הקושיות שהיו לו [פירק אותן] [רב כהנא]. אמר לו [רבי יוחנן לרב כהנא]: עמוד עמי! אמר לו [רב כהנא לרבי יוחנן]: אם יכול אתה לבקש רחמים שיותר לא אמות אשב [אשוב?], ואם לא - הואיל וחולפת השעה אינני יכול."

בין שתי המסורות יש כמה הבדלים מעניינים (כגון שאלת המין הדקדוקי של 'עכנא'; או השאלה את מי היה הנחש מסובב; וכן שאלת מיקומו של הקטע שבו מבקש רבי יוחנן מרב כהנא שישוב עמו) - אך לא אוכל לדון בהם במסגרת זו.

¹³ כאן, אחרי המילה 'פתחי' (שהיא המילה האחרונה בעמוד, אך איננה בסוף השורה, אלא קרוב לו), נוספו בכ"י המבורג, ביד אחרת, שלוש מילים: "פיד ויכנס הרב" (קטע הגניזה קטוע כאן ולכן איננו יכולים להסתייע בו). אולם, השייך שבראש המילה הבאה (בתחילתו של העמוד הבא בכתב היד) - "שיכנס" (וכן הוא אף בקטע הגניזה) - מקשה מאוד על קבלתה של הוספה זו. לאור ההמשך - "פתחי דלת לחבר שייכנס אצל חבר" - נראה שיש לגרוס כאן: "פתחי [לרב]", וכך אכן השלמתי.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

אשגחה ביה. אמ' ליה: פתחי דלת לחבר שיכנס אצל חבר. לא אשגחה ביה. לתלמיד שיכנס אצל הרב, פתחא ליה. בעי רחמי עליה ואחייה ותרין ויתב. שייליה רבי יוחנן כל קושיאתא דהווי ליה פריק ליה. אמ' ליה: קום בהדאי, אמ' ליה: אי מצית בעית רחמי דתו לא שכיבנא איתיה, ואי לא הואיל וחליף שעתא לא מצינא.

אצל תלמיד ולא פתח. יכנס חבר אצל חבר ולא פתח. יכנס תלמיד אצל הרב פתח ליה. בעא רחמי ואוקמיה. א"ל אי הוה ידענא דדרכיה דמר הכי לא חלשא דעתי, השתא ליתי מר בהדן. א"ל אי מצית למיבעי רחמי דתו לא שכיבנא אזילנא ואי לא לא אזילנא. הואיל וחליף שעתא חליף תייריה. אוקמיה שייליה כל ספיקא דהוה ליה ופשטינהו ניהליה.

על פי המסופר כאן, אחרי מותו של רב כהנא ביקש רבי יוחנן להחיותו ולהשיבו לבית המדרש. אך הדבר לא נסתייע, ורבי יוחנן הסתפק בכך ששאל את רב כהנא את כל הקושיות (לפי מנ"ר: הספקות) שהיו לו, ורב כהנא 'פירק' (לפי מנ"ר: 'פשט') אותם. אם ביקשנו להבין את הביטוי "אקשי ליה ואוקמיה" בדרכו של ר"י אלנקאווי, כלומר, שבחלקו הראשון של הסיפור רבי יוחנן תירץ את הקושיות של רב כהנא - אזי הצגת הדברים בחלק השני של הסיפור קשה, שכן, מהחלק הזה ברור כי רב כהנא עולה על רבי יוחנן ובכוחו ליישב קשיים שרבי יוחנן אינו מסוגל למצוא להם פתרון.¹⁴

ולצד שני: האם אפשר לפרש שהביטוי "אקשי ליה ואוקמיה" בא לומר שרב כהנא הוא שיישב (בפני רבי יוחנן) את הקושיות שלו בעצמו? דומני, שפירוש כזה לא רק שאינו מתיישב עם מקומה המרכזי בסיפור של הקושיה **לבדה** (וללא שום ציון חשיבותו של התירוץ כחלק מן הלימוד), אלא גם יגרום להפרת האיזון שבין שני חלקיו, וכתוצאה מכך לעמעום יופיו.

אבהיר את דבריי. בכל הסיפור נזכר רק קיומן של קושיות כחלק מדרך הלימוד ואין בו כל התייחסות לתירוצים. כך, למשל, תלונתו של רב כהנא על ריש לקיש (על פי מנה"ג) היא: "ולא **אקשי** הכי והכי?!". כיוצא בו מתוארת במנ"ר הימנעותו של רב כהנא מלהקשות - "לא אקשי", ואחר כך, כשהחליט להראות את כוחו, נאמר שם: "אמר [רבי יוחנן] שמעתא ואקשי... אמר שמעתא ואקשי... אמר שמעתא ואקשי". תירוצים - מאן דכר שמייהו!¹⁵

¹⁴ בהמשך הדברים נאמר ש"רבי יוחנן איתקש". אילו הבנו את הפועל 'איתקש' כאומר שרבי יוחנן 'הוקשה' היה בכך כדי לסתום את הגולל על המחשבה שרבי יוחנן תירץ לרב כהנא את קושיותיו. אולם, אף על פי שאפשר ששימוש של המספר בבניין אתפעל הרפלקסיווי אכן מבקש לרמוז לקושיות אלה, הצורה 'איתקש' איננה מן השורש קש"י אלא מן השורש קש"ש. ראה: ע' שרמר (לעיל, הערה 1), עמ' 411, הערה 38.

¹⁵ כפי שצייתי במאמרי (לעיל, הערה 1), עמ' 411, הערה 36, ההשוואה למה שמסופר על רבי יוחנן וריש לקיש בבית המדרש בבבא מציעא פד ע"א-ע"ב, מצביעה על כך שהקושיה היא תפקידו המרכזי של התלמיד, ולא ה'פירוק', שהוא משימתו של הרב.

זאת ועוד אחרת: שני חלקיו של הסיפור מוצגים כתיאור ראי האחד של השני. בחלק הראשון רב כהנא מחפש את החכם; בחלק השני רבי יוחנן מחפש את רב כהנא. בחלק הראשון רב כהנא הוא התלמיד ורבי יוחנן הוא הרב; בחלק השני מתהפכים התפקידים, ורבי יוחנן אף מצהיר במפורש שהוא התלמיד ורב כהנא הוא הרב ("לתלמיד שיכנס אצל הרב"). בחלק הראשון רב כהנא הוא שמציג שאלות; בחלק השני רבי יוחנן הוא שמציג שאלות. בחלק הראשון רבי יוחנן איננו מסוגל ליישב את קושיותיו של רב כהנא; בחלק השני יש בכוחו של רב כהנא ליישב את כל קושיותיו של רבי יוחנן.

במני"ר מצוי הפועל 'אוקמיה' גם בחלק השני של הסיפור, אולם אפשר שהשימוש בו שונה בשני חלקיו של הסיפור ובכך תורם אף הוא להקבלה שביניהם: בחלק הראשון רב כהנא 'מעמיד' את רבי יוחנן, ואילו בחלק השני רבי יוחנן 'מעמיד' את רב כהנא. אלא שלא הרי העמדה זו כהרי העמדה זו; ה'העמדה' שמעמיד רב כהנא את רבי יוחנן היא קושיה שמביאה למות ('נח נפשיה דרב כהנא'), ואילו ה'העמדה' שמעמיד רבי יוחנן את רב כהנא היא, למעשה, החזרתו של רב כהנא לחיים.

ההקבלה המהופכת שבין שני חלקי הסיפור מורה בבירור, שהפועל שבו משתמש התלמוד לציין יכולת של חכם ליישב קשיים הוא הפועל המופיע בסופו של החלק השני: 'פשט' במני"ר, או 'פריק' על פי מנה"ג. ממילא אין להניח שהפועל 'אוקמיה' (בצירוף 'אקשי ליה ואוקמיה'), שבו השתמש המספר בחלק הראשון, משמש במשמע דומה, אלא דווקא במשמע הפוך, דהיינו: השארת הנשאל ללא יכולת ליישב את הקושיה. כפי שציניתי במאמרי, זה הוא המובן הבסיסי של המונח התלמודי 'תיקו', דהיינו: הקושיה 'תעמוד', כלומר, תישאר ללא מענה. לאור כל זאת קשה מאוד להניח שבאמרו "אקשי ליה ואוקמיה", ביקש המספר לומר שרב כהנא הקשה בפני רבי יוחנן קושיות ובד בבד תירצן. גם המקורות האחרים שמצוי בהם השורש קו"ם בבניין אפעל ושביקשנו לפרשם במובן של הצגת קושיה ללא מענה, אינם תומכים באפשרות להעמיס עליו את המשמע של תירוץ המצוי בירושלמי. כך עולה בבירור מן הסיפור בבבלי קידושין נח ע"ב, שבו גוער רבה ברב יוסף ורב שמואל בניו של רבה בר בר חנה על כך שלא הצליחו ליישב את הקושיה שהציג בפניהם מר יהודה, באמרו להם: "פלגא אוקמינכו". במקרה זה החכם שהציג את הקושיה, מר יהודה, כלל לא הציע לה תירוץ, אלא רק רבה הוא שיישב לשני תלמידי החכמים את הקושי! 'העמדתם' של רב יוסף ורב שמואל בני רבה בר בר חנה איננה יכולה אפוא להתפרש, אלא כהבכתם על כך שלא היה בידם מענה לקושיה שמר יהודה הציג בפניהם.

ואמנם, בדיקת המופעים של הצירוף 'הוא קשיתה והוא קיימה' (והדומים לו) בירושלמי ושל המקומות שבהם משתמש הירושלמי בפועל 'קיים' במשמע של פירוש מקור כלשהו מגלה, שהתלמוד תמיד מפרט את תוכנו של התירוץ. למשל, בדוגמה שהובאה לעיל מן הירושלמי תרומות פ"ח, מה ע"ב: "ר' חגי שאל לחבריה [...] עאל ר' יוסי לגבון אמר לון למה לא אמריתו ליה 'או הודע אליו חטאתו והביא?' אמרין ליה: הוא קשיתה והוא

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

קיימה". תוכן הקושיה של רבי חגיי ואף תירוצו נזכרים בפירוש. כיוצא בו, ואף יותר ברור, בירושלמי ערלה פ"ג, סג ע"א :

אמר רבי חגיי: כד נחתית מן אילפא שמעית קליה דרבי יעקב בר אחא יתיב מתני: [...] ותנינן [...] ותנינן [...]. אמר רבי אחא בר יעקב: חגיי קשתיה, רבי חגיי קיימה: מיי כדון? תמן [...] ברם הכא [...].

תוכנה של הקושיה - סתירה שבין מקור תנאי אחד למקור תנאי אחר - ותוכנו של התירוץ עליה - "תמן... ברם הכא..." - נזכרים אפוא בפירוש.

לעומת זאת, בבבלי איננו מוצאים לא את גוף הקושיה ולא כל תירוץ. עובדה זו מלמדת שהמספר איננו מעוניין בקושיה הספציפית, בתוכנה ובמה שניתן ללמוד ממנה. עיקר עניינו הוא בעצם העובדה שפלוני הקשה קושיה לחברו ובסיטואציה האנושית העשויה להתעורר בעקבות אירוע כזה. לפיכך, גם את המילה 'ואוקמיה' יש לראות כחלק מתיאורה של סיטואציה אנושית זו, ובהתאם לכך לפרשה.

לשון אחר: הבנת הפועל 'ואוקמיה' בתוך הצירוף "אקשי ליה ואוקמיה" כמציינ את העובדה שהחכם המקשה תירץ את קושיותיו שלו בעצמו או שחברו יישב אותן, מעקרת מן הסיטואציה המתוארת את המתח שהמספר מבקש להדגיש ולהבליט. לפיכך, דומה שבלשון התלמוד הבבלי יש לפרש את הביטוי כך שהמקשה הוא ש'העמיד' את חברו, וכתוצאה מכך נוצר מצב המתח בין שני החכמים. פירוש זה הוא המתאים ביותר לצייר את התמונה שהתרחשה בין שני החכמים באותה שעה.